

Asia: VN/27297/2023

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2024-27

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleittain

-

1. Johdanto, yleiset huomiot

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 1. Johdanto, sekä muut yleiset huomiot

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi 2024-27 (VN/27297/2023).

Yleisesti ottaen Ihmisoikeusliitto nostaa kriittisenä huomiona esiin hallituksen tasa-arvo-ohjelman, kuten aiempienkin toimintaohjelmien, osalta niiden kunnianhimottomuuden. Toimintaohjelmille on ollut leimallista, että niissä toistetaan hallitusohjelman kirjaukset eikä uusia toimenpiteitä esitetä. Erityisesti tarvittavat uudet lainsäädäntötoimet, jotka ovat ensisijaisesti hallituksen vastuulla, loistavat poissaolollaan. Erityisen ongelmallista on kaksien rattaiden vaikutus: Hyvää tarkoittavat ohjelmat ottavat liian pieniä askelia eteenpäin samaan aikaan, kun politiikan isot päätökset betonoivat epätasa-arvoa rakenteisiin.

2. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 2. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa

3. Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava kehittämisohjelma, jonka tavoitteena on tukea ja seurata yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimista ja vaikuttavuutta

Toimenpiteestä ei ilmene, onko kehittämisohjelman tarkoitus sisältää myös varhaiskasvatus, jossa tasa-arvolain mukaisesti on myös velvollisuus laatia tasa-arvosuunnitelma. Varhaiskasvatuksen sisällyttäminen kehittämisohjelman piiriin olisi tärkeää erityisesti ottaen huomioon

varhaiskasvatuksen merkitys lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä myös pitkällä aikavälillä. Tasa-arvoinen ja sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus ja hoito takaavat lapsille sukupuolesta riippumatta samat mahdollisuudet varhaisesta iästä alkaen. Siten voidaan ehkäistä kiusaamista ja sosiaalista syrjäytymistä, millä on todennäköisesti myönteisiä vaikutuksia tulevaisuuteen sekä yhteiskuntaan.

Varhaiskasvatuksen sisällyttäminen kehittämisohjelman piiriin olisi tärkeää myös siitä näkökulmasta, että tasa-arvosuunnitteluveto on vasta vastikään ulotettu koskemaan varhaiskasvatusta. Tasa-arvosuunnitteluveto on vasta kesäkuussa 2023 voimaan tulleella lailla ulotettu koskemaan varhaiskasvatusta, missä yhteydessä myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvän syrjinnän ennaltaehkäisyä koskeva tasa-arvolain säännös on laajennettu koskemaan varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmien tukeminen ja niiden vaikuttavuuden seuraaminen heti alkuvaiheessa takaisi, että suunnitelmien vaikuttavuus olisi alusta alkaen mahdollisimman merkittävä ja siten tukisi myös muita tasa-arvo-ohjelman tavoitteita pitkän aikavälin tähtäimellä.

3. Tasa-arvon työelämässä ja työn ja perheen yhteensovittamisen tukeminen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 3. Tasa-arvon työelämässä ja työn ja perheen yhteensovittamisen tukeminen

Tasa-arvo-ohjelman luonnoksessa tunnistetaan työelämään ja kotoutumisjärjestelmään liittyviä ongelmakohtia sukupuolten välisen tasa-arvon suhteen. Ohjelman toimenpiteet ovat kuitenkin ristiriidassa hallitusohjelmassa jo toteutettujen lakimuutosten kanssa, jotka ovat heikentäneet naisten ja etenkin yksinhuoltajanaisten asemaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2024) toteuttaman yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan monien säädettyjen sosiaaliturvan tasoa leikanneiden lakien vaikutukset kohdistuvat erityisesti naisiin, yksinhuoltajanaisiin ja naisiin, jotka työskentelevät matalapalkkaisilla aloilla.

Hallituksen toteuttamat leikkaukset kotoutumisaikaan, kotoutumisen korvauksiin ja vastaanottorahaan, heikentävät myös maahanmuuttajanaisten asemaa työmarkkinoilla ja heikentävät entisestään etenkin pakolaistaustaisten henkilöiden työmarkkina-asemaa, sekä altistavat heitä harmaalle taloudelle ja työperäiselle hyväksikäytölle. On hyvä, että kotoutumislain muutoksien vaikutuksia seurataan, mutta jo lakiesityksen vaikutusarvioissa on todettu vaikutusten heikentävän erityisesti yksinhuoltajanaisten asemaa.

Tasa-arvo-ohjelman luonnoksessa tiedostetaan sukupuolten välinen palkkaero ja sen rakenteelliset tekijät:

”Sukupuolten välinen palkkaero on merkittävä ongelma suomalaisessa työelämässä. Miesten ja naisten keskimääräinen palkkaero on kaventunut varsin hitaasti ollen nyt noin 15,4 prosenttia.

Palkkaeron taustalla on rakenteellisia tekijöitä kuten alojen, ammattien ja työtehtävien eriytyminen sukupuolen mukaan sekä naisvaltaisten alojen ja ammattien miesvaltaisia aloja heikompi arvostus. Hallitus pyrkii yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa kaventamaan sukupuolten keskimääristä palkkaeroa muun muassa toteuttamalla samapalkkaisuusohjelmaa.”

Ohjelman tavoite on hyvä, mutta toimenpiteet eivät ole riittäviä puuttumaan palkkaerojen taustalla oleviin rakenteellisiin ongelmiin.

4. Sukupuolten tasa-arvoisen osallisuuden ja edustuksen lisääminen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 4. Sukupuolten tasa-arvoisen osallisuuden ja edustuksen lisääminen

Ohjelmaluonnoksessa on tunnistettu, että vihapuhe, häirintä ja vastakkainasettelu heikentävät demokratiaa ja osallistumismahdollisuuksia sekä se, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kokevat merkittävän määrän syrjintää muun muassa koulutuksessa ja työelämässä.

Ohjelman toimenpiteisiin ei kuitenkaan ole sisällytetty häirinnän torjumista koskevia toimenpiteitä kansallisella tasolla muita kuin seksuaalista häirintää koskevin osin. Tasa-arvolain mukaan sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuvaa häirintää on esimerkiksi halventava puhe toisesta sukupuolesta, toisen sukupuolen alentaminen taikka kiusaaminen koulussa tai työpaikalla silloin, kun kiusaaminen johtuu kiusatun sukupuolesta. Sukupuoleen perustuva häirintä voi siten kohdistua paitsi sukupuolivähemmistöön, myös sukupuolienemmistöön.

Tasa-arvo-ohjelman tulisi sisältää toimenpide sen varmistamiseksi, että sukupuoleen perustuva häirintä tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä pyritään aktiivisesti vähentämään kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Sukupuolivähemmistöjen tasapuolisen osallisuuden takaamisen osalta ei voida pitää riittävänä myöskään yksin sitä, että Suomi toimii puheenjohtajana Pohjoismaiden ministerineuvostossa, jossa mahdollisesti tehdään toimenpiteitä sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ja tiedonkeruun edistämiseksi. Toimenpiteitä on tehtävä myös kansallisella tasolla sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän tunnistamiseksi, siihen puuttumiseksi ja sen ehkäisemiseksi.

Valtioneuvoston tiedonannossa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa on tunnistettu, että syrjintäperusteet risteävät toisinaan keskenään ja todettu, että tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota. Vastaavasti häirintää koskevissa toimenpiteissä tulisi ottaa huomioon eri perusteiden risteäminen keskenään eli se, että kiinnitetään

huomiota, tunnistetaan, puututaan ja pyritään aktiivisesti vähentämään sukupuoleen perustuvaa häirintää myös tilanteissa, joissa häirintä perustuu useampaan tasa-arvolaissa tarkoitettuun perusteeseen (sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu) tai tasa-arvolaissa ja yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuihin perusteisiin yhdessä. Yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuja perusteita ovat esimerkiksi alkuperä, kansalaisuus, kieli, vammaisuus ja seksuaalinen suuntautuminen.

5. Naisiin kohdistuva-, lähisuhde sekä muu väkivalta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 5. Naisiin kohdistuva-, lähisuhde sekä muu väkivalta

Tasa-arvo-ohjelman luonnoksessa tunnistetaan, että naisiin kohdistuva väkivalta nousee naisten epätasa-arvoisesta asemasta miehiin verrattuna. Samalla väkivalta ylläpitää sukupuolten epätasa-arvoa. Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava ihmisoikeusloukkaus.

Ihmisoikeusliitto pitää ohjelmaluonnoksen toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan suhteen varsin hyvinä. Monet niistä perustuvat hallitusohjelmaan ja ovatkin jo eduskunnan käsittelyssä, kuten tyttöjen sukuelinten silpomisen erilliskriminalisointi, avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkiyttäminen ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen. Nämä lakimuutokset tulevat toteutuessaan vahvistamaan esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan uhrien oikeusturvaa, joka on nykyisellään heikko sekä lainsäädännössä että käytännön avun saannissa.

Ohjelmaluonnoksen toimenpiteisiin sisältyy pakottavan kontrollin kriminalisoinnin sekä kuntia ja hyvinvointialueita velvoittavan lähisuhdeväkivallan rakennelain tarpeellisuuden selvittäminen. Ihmisoikeusliitto kannattaa rakennelain säätämistä yhdenmukaistamaan ja vahvistamaan hyvinvointialueiden ja kuntien lähisuhdeväkivallan vastaista työtä. Tämän työn tarpeen arviointi on jo alkanut sosiaali- ja terveysministeriössä.

Pakottavan kontrollin kriminalisoinnin tarpeesta puolestaan julkaistiin vuonna 2023 selvitys (Tolvanen ja Silvennoinen 2023). Siinä todettiin, että pitkäkestoinen henkinen väkivalta jää nykyään yleensä rankaisematta ja pakottavan kontrollin kriminalisoiminen omana rikosnimikkeenään on tarpeen. Näin ollen asiaa ei ole enää tarvetta selvittää. Sen sijaan pakottavan kontrollin kriminalisoimista tulee ryhtyä valmistelemaan viipymättä.

Eduskunnan lakivaliokunta tiedusteli kantoja pakottavan kontrollin kriminalisoimiseen pyytäessään lausuntoja avioliittoon pakottamisen selkeämpää rangaistavuutta koskevaan hallituksen esitykseen. Ihmisoikeusliitto pitää tärkeänä pakottavan kontrollin kriminalisoimista. Se vahvistaisi merkittävästi kunniaan liittyvän väkivallan rangaistavuutta, sillä pakottava kontrolli on keskeinen kunniaan liittyvän väkivallan muoto. Pakottavaa kontrollia ei kuitenkaan tule ilmiönä, eikä myöskään lainsäädännössä, liittää vain kunniaan liittyvään väkivaltaan, sillä sitä esiintyy kaikenlaisissa lähisuhteissa.

Istanbulin sopimuksen velvoitteiden toimeenpanon seurauksena naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen on vahvistunut. Suomeen on perustettu lisää turvakotipaikkoja, Nollalinja, Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisen toimikunta (NAPE) ja sen järjestötyöryhmä (JÄTY) sekä Seri-tukikeskukset. Lainsäädännöllä on vahvistettu tai ollaan parhaillaan vahvistamassa esimerkiksi seksuaalirikosten, pakkoavioliiton ja tyttöjen sukuelinten silpomisen kokeneiden oikeusturvaa. Siitä huolimatta naisiin kohdistuva väkivalta on kyselytutkimuksen mukaan edelleen valitettavan yleistä (Attila 2023). Viranomaisten tietoon vuonna 2023 tullut pari- ja lähisuhdeväkivalta jopa lisääntyi 5,3 prosenttia. Aikuisista uhreista 74 % naisia (Tilastokeskus 2024).

Naisiin kohdistuvan väkivallan samoin kuin muun lähisuhdeväkivallan vastainen työ on Suomessa suurelta osin järjestöjen varassa. Järjestöjen rahoituksen leikkaukset haastavat myös väkivaltatyötä tekevien järjestöjen toimintaa. Väkivaltatyötä – olipa kyseessä ennaltaehkäisevä työ, uhrien auttaminen tai yhteiskunnallinen vaikuttaminen rakenteiden ja lainsäädännön vahvistamiseksi - tekevien järjestöjen resurssit tulee varmistaa pitkäjänteisen ennaltaehkäisyn ja väkivaltaa kokevien auttamisen jatkumiseksi.

Samalla valtion resursseja väkivaltatyöhön tulee vahvistaa. Ihmisoikeusliitto pitää tärkeänä lähisuhdeväkivallan rakennelain säätämistä yhdenmukaistamaan ja vahvistamaan hyvinvointialueiden lähisuhdeväkivallan vastaista työtä. Tällä hetkellä noin 75 %:ssa hyvinvointialueista on lähisuhdeväkivaltakoordinaattori ja 80 %:ssa väkivallan ehkäisyn työryhmä. Nämä rakenteet tulee perustaa kaikille hyvinvointialueille. Myös nykyään toimivat hyvinvointialueiden väkivaltakoordinaattorit näkevät rakennelain tärkeäksi toimintansa vakiinnuttamiseksi ja kehittämiseksi (NAPE järjestötyöryhmän ja hyvinvointialueiden lähisuhdekoordinaattoreiden kokous 1.10.2024).

Myös vuosina 2020-23 toimeenpannun Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman tuoreessa arvioinnissa (Lidman 2024) nostetaan esiin, että ”väkivallan torjuminen ja palvelujen parantaminen edellyttävät päätöksentekoa, joka mahdollistaa koulutettujen ammattilaisten sitoutuneen työskentelyn. Tätä tukevat vahvat rakenteet, erityisesti hyvä koordinaatio, riittävät resurssit ja tutkittuun tietoon perustuvat puuttumisen mallit.”

Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava naisiin kohdistuvan syrjinnän muoto ja ihmisoikeusloukkaus. Suomen valtiolla on kansainvälisistä sopimuksista nousevia velvoitteita sen torjumiseksi, uhrien auttamiseksi ja tekijöiden saattamiseksi rikosvastuuseen.

Vaikka ohjelman toimenpiteet ovat kannatettavia, ne eivät itsessään riitä tehokkaaseen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen.

Kesällä hyväksytty EU-direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi velvoittaa valtion esimerkiksi tarjoamaan entistä vahvemmin ikätasoista, helposti saavutettavaa

hoitoa ja tukea väkivallan uhreille. Esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan uhreille ei nykyisellään ole tarjolla direktiivin vaatimia palveluita. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen sekä avun saatavuuden tehostamiseen tulee ryhtyä viipymättä ja direktiivin vaatimukset tulee sisällyttää tasa-arvo-ohjelmaan.

Lähteet:

Attila, Henna et al. 2023 Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 : Loppuraportti (stat.fi)

Lidman, Satu 2024 ”Ei mitään kertatoimenpiteitä” : Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 arviointi - Valto (valtioneuvosto.fi)

Tilastokeskus 2024 Viranomaisten tietoon tullut pari- ja lähisuhdeväkivalta kasvoi 5 % vuonna 2023 - Tilastokeskus (stat.fi)

Tolvanen, Matti ja Silvennoinen, Elisa 2023 Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa - Valto (valtioneuvosto.fi)

6. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 6. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa

-

7. Institutionaaliset rakenteet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 7. Institutionaaliset rakenteet

-

Latvala Johanna
Ihmisoikeusliitto